

KAŽDODENNOŠŤ VIDIECKEJ ŠKOLY – NA PRÍKLADE LOKALITY LIPTOVSKÁ TEPLIČKA V ROKOCH 1945 – 1956

Margita JÁGEROVÁ

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta, Katedra etnológie a folkloristiky
Hodžova 1, 949 74 Nitra
mjagerova@ukf.sk

JÁGEROVÁ, Margita. Everyday Life at Rural School on Example of Liptovská Teplička in the Period 1945–1956. Following paper presents the ethnological aspects concerning the everyday life and functioning of rural schools on example of Liptovská Teplička (distr. Poprad). The school is perceived not only as an important institution providing educational functions, but also as a significant factor intervening in everyday life and culture of pupils, their families and the whole rural community. Author focuses on reflection of some selected moments from everyday school life during a post-war period in Czechoslovakia when the new socio-political system was established (1945–1956). The main sources of the article are local school chronicles, partly supplemented by qualitative data obtained through ethnological field research in this village.

Kľúčové slová: každodennosť školy; vidiecke prostredie; Liptovská Teplička; povojnové obdobie;

Keywords: everyday life of school; rural environment; Liptovská Teplička; post-war period;

Obrazy o dejinách akéhokoľvek spoločenstva sú okrem oficiálnych interpretácií historikov konštruované aj ich reflektovaním zo strany súčasníkov danej doby, ktorí sú zdrojom špecifického spôsobu subjektívneho, ako i kolektívneho prežívania, reflektovania okolitého spoločensko-politického diania a jednotlivých historických udalostí.¹ Ide o prezentovanie žitej reality v širokom spektre rôznych typov diferencovaných spoločenstiev, obyvateľov predstavujúcich rôzne statusové skupiny (deti, ženy, muži, veriaci, robotníci, roľníci...), ako i jednotlivcov. Štúdium týchto javov poskytuje bádateľom osobité modely predstáv o realite, dokladá tzv. „malé dejiny“, tvorené a kreované jedincami žijúcimi v konkrétnom

¹ Pozri bližšie PROFANTOVÁ, Zuzana. Žili sme v socializme. Slová na úvod. In PROFANTOVÁ, Zuzana (ed.) et al. Žili sme v socializme I. Kapitoly z etnológie každodennosti. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2012.

čase a kultúrnom priestore. Spoznávanie mikrohistórie je nevyhnutné na to, aby sme mohli sledovať dynamiku a kontinuitu spoločenskej zmeny.²

Škola je nepochybne inštitúciou, ktorá mala a podnes má prostredníctvom žiakov vplyv nielen na ich najbližších rodinných príslušníkov, ale i na širšie spektrum spoločnosti, obyvateľov lokality, v ktorej pôsobí. Intenzita tohto vplyvu je evidentnejšia najmä vo vidieckom prostredí, kde ešte zhruba do polovice 20. storočia učiteľ spolu s miestnym duchovným a predstaviteľom samosprávy (richtárom) patrili k najvýznamnejším autoritám v rámci lokálneho spoločenstva, pričom rozhodujúcou mierou vplývali na formovanie hodnotových postojov, konania a názorov jeho členov. Vplyv a význam školskej inštitúcie v tomto smere sa zosilňovali s dôležitosťou pripisovanou vzdelaniu, s čím bezprostredne súviselo dôslednejšie plnenie povinnej školskej dochádzky. Tá sa výrazne zlepšovala na vidieku najmä od druhej polovice 20. storočia. Išlo o obdobie ústupu súkromného domáceho hospodárenia, ktorého nevyhnutnou súčasťou bola aj detská práca, a to neraz na úkor školskej dochádzky.³

Cieľom príspevku je poukázať na niektoré vybrané oblasti zo života vidieckej školy v povojnovom období, zaznamenané v prvej dekáde po II. sv. vojne (1945–1956). Ide o obdobie budovania základov socializmu, keď sa formoval komunistický politický systém a mechanizmus moci, akési „prechodné obdobie od kapitalizmu k socializmu“.⁴ Prezentovaním problematiky každodennosti tejto inštitúcie v konkrétnej lokalite chceme poukázať na jedinečné a osobité spôsoby reflektovania a prežívania týchto udalostí, novej spoločensko-politickej situácie, ktorá sa odrážala nielen v charaktere a nastavení výchovno-vzdelávacieho procesu, ale i tzv. skrytého kurikula⁵ a mnohých ďalších oblastí – poslania a charakteru

² Pozri bližšie PROFANTOVÁ, Zuzana. Iba málo slov na úvod. In PROFANTOVÁ, Zuzana (ed.) Malé dejiny veľkých udalostí III. Naratívna každodennosť v kontexte sociálno-historickej retrospektívy. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2007.

³ Návšteva školy bola v agrárnom vidieckom prostredí prispôbovaná cyklu domácich poľnohospodárskych prác. Dokladajú to nielen vlastné etnologické výskumy vo viacerých vidieckych lokalitách, ale i staršie práce, napr. k obdobiu 40. rokov 20. storočia pozri LEŠČÁK, Milan – FEGLOVÁ, Viera. Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska. Bratislava: Prebudená pieseň, 1995, ale i mnoho ďalších zdrojov. Priamo zo skúmanej lokality máme viaceré informácie o nedodržiavaní školskej dochádzky, množstve vymeškaných hodín, ktoré neraz spôsobili, že žiakov pre absencie nebolo možné klasifikovať. Pozri bližšie napr. životopisný materiál o J. Nahálkovi, významnej osobnosti tejto obce, kde autor na viacerých miestach uvádza dané informácie: MÍŠÁL, Stanislav. Život a dielo Mons. ThDr. Štefana Nahálku. Levoča: MTM, 2004. Taktiež záznamy v miestnej školskej kronike informujú, že ešte v 60. rokoch 20. storočia pre veľké množstvo vymeškaných hodín, najmä z dôvodu účasti detí na prácach v gazdovstve, usporadúvali v škole „týždne vzornej dochádzky“. Počas nich jednotlivé triedy súťažili, kto bude mať najlepšiu dochádzku. Pozri zápisy v školskej kronike z rokov 1960/1961, 1961/1962.

⁴ Pozri bližšie BARNOVSKÝ, Michal – PEŠEK, Jan. Medzníky „éry komunizmu“ v Československu. In PROFANTOVÁ, Zuzana (eds.) Malé dejiny veľkých udalostí III. Naratívna každodennosť v kontexte sociálno-historickej retrospektívy. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2007, s. 11 – 19.

⁵ Chápeme po ním oblasť života a fungovania školy, ktorá nie je explicitne zahrnutá v učebných plánoch a vzdelávacích zámeroch. Ide o celkovú klímu a charakter prostredia školy, vzájomné vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi, medzi školou a rodičmi, pravidlá správania sa vyplývajúce z typu školy, ale i sociálnych prostredí, z ktorých deti pochádzajú, a pod.

školy, sviatkovania, výzdoby interiérov, materiálneho vybavenia, voľnočasových aktivít žiakov, nástupu osobitých detských organizácií.

Išlo o školu, ktorá síce bola súčasťou v tom čase sa kreujúceho jednotného školského vzdelávacieho systému, ale na druhej strane život v nej a jej fungovanie v konkrétnej obci prinášali špecifické spôsoby reagovania na novú situáciu. Príspevok prezentuje, čím „žila“ táto škola, aké každodenné problémy a situácie riešila. Sledované obdobie bolo dôležité, zlomové, prinášalo so sebou významné zmeny vo vtedajšej spoločnosti, aj v školskom prostredí.

Základným zdrojom informácií sú archívne rukopisné pramene – školské kroniky miestnej školy.⁶ Viaceré prezentované údaje boli aj súčasťou kvalitatívneho terénneho výskumu, realizovaného vo viacerých fázach, najmä v r. 2013 – 2015. Hoci udalosti z tohto obdobia zažila ešte dnes žijúca najstaršia generácia obyvateľov, výskum v tomto smere nepriniesol adekvátne výsledky⁷, a tak hlavným zdrojom pre zostavenie príspevku boli spomínané kroniky. Absentuje, a výskum ukázal, že je už nedosiahnuteľný, pohľad vtedajších žiakov a obyvateľov obce na dané dianie.

Jednotliví kronikári pochádzali z učiteľského prostredia, ide teda o pohľad jedincov, ktorí prišli do sledovanej lokality ako „cudzí“. Máme tak k dispozícii osobitý typ interpretácie, vnímania vtedajšej reality a miestnych pomerov, diania v škole a obci. Na druhej strane však treba poznamenať, že jednotlivé fakty sú miestami duplicitne uvádzané rozdielnymi kronikármi v dvoch rozličných zdrojoch, čo posilňuje ich vierohodnosť. Uvedomujeme si limitovanosť, „oficiálnosť“ kronikárskych informácií, skutočnosť, že podliehali cenzúre, ale na druhej strane prezentujú fakty, ktoré sú nespochybniteľnými dobovými javmi. Jedinečnosťou tohto materiálu je skutočnosť, že ide o údaje bezprostredne späté s konkrétnym prostredím vybranej obce.

⁶ Išlo o nasledujúce archívne zdroje: najstaršia existujúca kronika školy zaznamenáva obdobie po roku 1918. Okrem školských záležitostí mapuje celkové dianie v obci, nielen slávnostné a mimoriadne udalosti, ale aj situácie z každodennej reality jej obyvateľov. Kronika je bez evidenčného čísla, bez číslovania strán, preto v texte neodkazujeme na konkrétne strany, ale len roky, pod ktorými je údaj uvedený. Zápisy v nej sa končia 30. júna 1952. Ako sa v nej uvádza, v tomto roku sa uzatvára kronika národnej školy (v texte označovaná ako kronika), keďže sa národná a stredná škola zlučujú pod jednu správu, a pokračuje sa len v zapisovaní do kroniky strednej školy. Kronika strednej školy v Liptovskej Tepličke (vedená v r. 1948 – 1963), inv. číslo: IV – 3 15/1949, taktiež bez číslovania strán, je druhým zdrojom informácií (v texte používame skratku – kronika SŠ). Oba materiály sú uložené v miestnej základnej škole. Okrem mapovania diania v škole obsahujú množstvo archívnych dobových fotografií. Kroniky po roku 1963 sa v obci stratili, dostupné sú až záznamy od osemdesiatych rokov. Škola aj v súčasnosti detailne zaznamenáva svoje aktivity v kontexte celkového diania v obci touto formou. Doslovné pasáže a rôzne vyjadrenia z archívnych zápisov v texte graficky vyčleňujeme (kurzívou v úvodzovkách), aby sme priblížili nielen používané pomenovanie jednotlivých javov, ale aj spôsob vyjadrovania, dobové lexikálne a štylistické prostriedky. V obci je taktiež na obecnom úrade k dispozícii obecná kronika, ktorá sa začína zápsmi od roku 1954. Nedotýkajú sa však diania v škole, ani túto inštitúciu za sledované obdobie nespomínajú, preto sa v texte na ňu neodvolávame.

⁷ V rámci výskumu bolo zahrnutých 12 informátorov, narodení v rozmedzí rokov 1932 – 1942, čiže v sledovanom období boli žiakmi školy. Nevedeli sa však vyjadriť k väčšine tém a udalostí prezentovaných v tomto materiáli (nepamätali si ich), takže ťažiskom informácií sa stali uvádzané kroniky. Ak uvádzame informácie získané terénnym výskumom, v texte je to uvedené.

Charakteristika obce Liptovská Teplička a miestnej školy

Obec L. Teplička (okr. Poprad) leží vo výške 920 m. n. m., ide o koncovú lokalitu pod úpäťm Kráľovej hole, izolovanú od okolitých obcí a miest, so značnou vzdialenosťou k najbližším mestským centráram (Svit – 22 km, Poprad – 30 km). K hlavným zdrojom obživy v sledovanom období patrilo domáce hospodárenie (pestovanie plodín, chov oviec a dobytky) a práca v lesoch. Až sprevádzkovanie pravidelného autobusového spojenia v roku 1961 umožnilo zamestnanie v mestských centráram, od 90. rokov 20. storočia v menšej miere aj v turizme. Kolektivi-zácia tu nastala pomerne neskoro, až v r. 1975, čo malo výrazný vplyv na spôsob života a pretrvávanie archaických prvkov v každodennej kultúre prakticky podnes. Za posledné zhruba dve desaťročia je lokalita poznačená značnou pracovnou migráciou produktívneho obyvateľstva mimo obec, okres aj republiku.

Podľa údajov školských kroník tu v roku 1948 žilo 1752 obyvateľov, hlásiacich sa k rímskokatolíckemu vierovyznaniu. Škola mala 250 žiakov v siedmich triedach. V roku 1950 tu žilo 1688 obyvateľov.⁸ Bližšie sa celkovej situácii v obci v sledovanom období venuje E. Kufčák (1963, s. 29).⁹ V súčasnosti má L. Teplička cca 2400 obyvateľov hlásiacich sa k rímskokatolíkom (93 %), z čoho je viac ako 600 Rómov (neoficiálne údaje miestnej samosprávy). Miestna ZŠ má za posledné roky cca 300 žiakov.¹⁰

O škole nachádzame stručné informácie v úvode etnografickej monografie *Liptovská Teplička*, venovanej historickým dátam o obci.¹¹ Podľa nich prvé záznamy o škole pochádzajú už z roku 1766, pričom mala cirkevný charakter a poskytovala najzákladnejšie vzdelávanie (čítanie, písanie a počítanie, výučba náboženstva).¹² Ďalšie historické pramene dokladajú existenciu murovanej školy¹³, postavenej v roku 1782 (tzv. *stará škola*¹⁴). Táto budova dodnes slúži ako školský priestor. Počet školopovinných detí v medzivojnovom období 20. storočia však bol väčší ako priestorová kapacita a výučba musela prebiehať aj v súkromných

⁸ BEŇUŠKOVÁ, Zuzana et al. *Liptovská Teplička od druhej polovice 20. storočia*. Nitra: UKF 2013, s. 11.

⁹ Autor sa vyjadruje celkovo k politicko-spoločenskej situácii v obci v povojnovom období, ale i k detailom v oblasti poľnohospodárskej produkcie, k celkovej občianskej vybavenosti, kultúrno-spoločenským podmienkam, zlým pomerom z hľadiska prístupu do obce a prepojenia cestnými komunikáciami s okolitými lokalitami.

¹⁰ Bližšie a detailnejšie údaje k obci, ako i k vybraným javom zo spôsobu života v súčasnosti pozri publikáciu BEŇUŠKOVÁ et al., ref. 8, s. 11 – 21.

¹¹ KUFČÁK, Emil: Z dejín Liptovskej Tepličky. In MICHÁLEK, Ján et al. *Liptovská Teplička*. Poprad 1973, s. 14 – 30.

¹² KUFČÁK, ref. 11, s. 14 – 15.

¹³ Pozri bližšie materiály v publikácii ČERNOHORSKÁ, Valéria – BARDY, František (ed.). *ZŠ a MŠ – 75. výročie otvorenia hlavnej školskej budovy*. Poprad: Popradská tlačiareň a vydavateľstvo, 2008, kde uvádzajú tento údaj, pričom miestna školská kronika informuje v súvislosti s rokom 1782 len o zriadení drevenej školy. Ide o údaje zo školskej kroniky, ktorá bola vedená v r. 1918 – 1952, a to bez názvu, bez číslovania strán, pričom je uložená v miestnej základnej škole. Pri použití tohto konkrétneho údaju sa zápis odvoláva na ústne podanie najstarších obyvateľov.

¹⁴ Tento názov funguje naďalej medzi miestnymi obyvateľmi, slúži na pomenovanie najstaršej budovy v rámci komplexu budov miestnej ZŠ.

priestoroch miestnych obyvateľov. Podobne ako iné školy, aj táto zápasila s rôznymi problematickými oblasťami. Okrem nedostatku priestoru to bola aj slabá školská dochádzka, nevyhovujúce materiálne-technické vybavenie, značná fluktuácia zamestnancov. Tí vo väčšine prípadov prichádzali do obce z iných lokalít, pričom obec pre svoju izolovanosť a ťažkú dostupnosť nebola pre mladých učiteľov atraktívnou. Škola bola po celé desaťročia konfrontovaná s vysokou fluktuáciou pedagogických pracovníkov, ktorú dokladajú aj miestne školské kroniky.

Nevyhnutnou sa stala otázka výstavby novej budovy. Dokončili ju v roku 1933 (tzv. *nová škola*)¹⁵, pričom funguje dodnes. Poskytla miestnym žiakom moderné priestory so spoločenskou sálou. Samotné otvorenie budovy bolo významným medzníkom v živote obce a farnosti, čo dokazuje aj spojenie tejto udalosti s birmovnou slávnosťou. Jej sprevádzkovaním boli na výučbu do obce prizvané rehoľné sestry Rádu svätého Františka¹⁶, nakoľko išlo o cirkevnú školu.¹⁷ Pôsobili tu až do roku 1950, keď bol cirkevný personál nahradený „civilnými“ učiteľmi.

Od 1. septembra 1948 nadobudol účinnosť nový školský zákon, ktorý predpisoval zriadenie strednej školy všade tam, kde je 100 žiakov. Túto podmienku obec spĺňala, no mala problém s jej umiestnením. Slávnostné otvorenie strednej školy prebehlo 27. februára 1949¹⁸, fungovala do r. 1963. Vďaka tejto skutočnosti boli v sledovanom období vedené dve kroniky, jedna pre „národnú“, druhá pre strednú školu.¹⁹

Premena charakteru školy – z cirkevnej na štátnu

Závažný vplyv na charakter tejto inštitúcie mali povojnové udalosti týkajúce sa poštátneia školského sektora a postupných krokov vtedajšieho režimu nasmerovaných na ateizáciu celej spoločnosti, školského prostredia nevynímajúc. Došlo k tomu na základe obežníka rezortného ministerstva z marca r. 1945 a všetci zamestnanci sa stali štátnymi zamestnancami.²⁰ Na konci apríla boli rodičia zvolaní do školy, aby sa dozvedeli, že predmet náboženstvo podľa nových nariadení už nie je povinný²¹, no napriek tomu vyjadrili súhlas s jeho výučbou. Išlo o postupné

¹⁵ Podobne ako v prípade *starej školy*, označenie tejto budovy (*nová škola*) sa podnes používa v bežnej komunikácii miestnych obyvateľov.

¹⁶ Rádové sestry pozval do obce vyučovať vtedajší miestny farár Ján Kočiš. Podľa MISÁL, Stanislav. Sedemnášťročná misia v novej škole. Levoča: MTM, 2008, s. 14.

¹⁷ Nová školská budova, postavená v r. 1933, bola financovaná hlavne prostriedkami cirkvi a dobrovoľnou prácou rodičov detí a ostatných obyvateľov obce. Nová budova bola slávnostne vysvätená r. 1933 biskupom J. Vojtaššákom. Podľa údajov z kroniky ju navštívil aj A. Hlinka, ktorý sa taktiež zaslúžil o jej dostavanie zháňaním finančných prostriedkov.

¹⁸ Stredná škola (SŠ) sa zriadila až v priebehu októbra, pričom boli vykonané aj prijímacie skúšky do druhého ročníka SŠ. Úplnú strednú školu zriaďuje poverenie školstva osobitným výmerom zo dňa 20. januára 1949. Bola vytvorená z ročníkov 6.–9., pretože podľa nového zákona sa stala povinnou 9-ročná školská dochádzka. Od septembra 1948 boli žiaci týchto troch ročníkov zadelení do dvoch tried strednej školy.

¹⁹ Pozri pozn. č. 6, kde sú uverejnené presné časové obdobia, ktoré kroniky mapujú.

²⁰ Uvádza to školská kronika v údajoch za rok 1944. Došlo tak na základe uznesenia Slovenskej národnej rady v B. Bystrici zo dňa 6. septembra 1944.

²¹ Pre zaujímavosť od školského roku 1945/1946 pribudli nové vyučovacie predmety – ruština, ale i náuka o hospodárení a náuka o domácnosti.

kroky k premene školy z cirkevnej na štátnu, necirkevnú, zasahujúce aj do personálneho obsadenia. V auguste r. 1945 odišli z obce do Čiech niektoré dlhoročné učiteľky/rehoľné sestry a nové neboli schválené, takže namiesto nich nastúpili civilní zamestnanci. V školskom roku 1945/1946 tu pôsobili tri rehoľné učiteľky a traja „civilní“ učelia.

Ešte v roku 1947 sa v školskej kronike nachádza informácia o realizácii sviatosti birmovania v obci, v r. 1948 rehoľné sestry usporiadali v sále školy výstavu katolíckej tlače. Potom sa už aj v zápisoch na viacerých miestach evidentnejšie prejavuje ateizácia spoločnosti a snaha eliminovať akékoľvek náboženské prejavy, kriticky voči nim vystupovať.

V roku 1950 sa v škole riešil dôležitý problém, ktorý predznamenal smerovanie tejto inštitúcie a celej spoločnosti v nasledujúcom „ateistickom období“. Podľa nariadenia ONV²² mala byť odstránená akákoľvek výzdoba, ktorá „nepatrí do národnej školy“. Ako uvádza kronika, rehoľné sestry toto nariadenie neuposlúchli a odmietli zo steny odstrániť obraz pápeža, čím vyvolali konflikt s ostatnými učiteľmi, „potom samozrejme medzi žiactvom s rodičmi a civilnými učiteľmi“. Akceptovanie tohto nariadenia bolo pre vtedajšiu vidiecku spoločnosť problematické. Kronika SŠ dokonca uvádzala, že „rehoľné sestry nebrali toto úradné opatrenie v úvahu a nechali na stenách rôzne náboženské atrapy“. Aj tento prameň konštatuje vznik konfliktu medzi rehoľníčkami a ostatnými učiteľmi, ktorý mal ohlas aj v obci.

Ďalšie záznamy v kronike SŠ z tohto roku uvádzajú, že sa rehoľné sestry odmietli zúčastniť na štátnopolitickom školení usporiadanom KNV²³. 26. augusta dostali 1950 dekrét z tohto úradu, ktorý zrušil ich pracovný pomer. Na konci septembra odišli z obce, pričom kronika uvádza, že dostali „výmer“, aby sa vysťahovali. K „mašinke“²⁴ ich podľa záznamov vyprevádzalo veľa ľudí, lúčili sa s nimi plačom, ale – paradoxne – aj napriek tomu kronika uvádza, že odchádzajúcim rehoľníčkam zmizli dva kufre. Príslušníci najstaršej generácie si na pôsobenie rehoľných sestier stále pamätajú, taktiež na ich odchod z obce. Poniektorí sa vyjadrovali, že ich odchodom „odišla z obce kultúra“. Informáciu o zmiznutých kufroch sa v rámci terénneho výskumu nepodarilo verifikovať, informátori o tejto udalosti nevedeli, jej zdrojom je len písomný záznam kronikára.

Do školy nastúpili noví učelia, čo zásadne zmenilo nielen charakter, no najmä celkovú klímu v tejto inštitúcii. Boli nútení usídlieť sa v obci, nakoľko denné dochádzanie v tom čase nebolo možné. Obe kroniky dokladajú neustálu fluktuáciu pracovníkov, čo malo, pochopiteľne, aj vplyv na samotný vyučovací proces, budovanie vzájomných vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi. Na druhej strane neustála prítomnosť učiteľov v obci poskytovala väčšie možnosti na zžívanie sa s obyvateľmi, rovnako i účasť učiteľov na mimovyučovacích aktivitách školy či kultúrno-spoločenských podujatiach.

²² Okresný národný výbor.

²³ Krajský národný výbor.

²⁴ *Mašinka* je nárečový výraz dodnes používaný v obci na označenie vlaku, ktorý bol určený na prepravu dreva aj osôb.

Po odchode rehoľných sestier bol opätovne nastolený problém náboženských symbolov. Vedenie sa pokúsilo odstrániť výzdobu, „ktorá nesúhlasila s povolenou výzdobou školy“. Učítelia sňali kríže zo stien, čo vyvolalo konflikty so žiakmi. Kronika uvádza, že údajne nechceli chodiť do školy bez krížov. Rodičia si prišli „vydobýjať“, aby ich vrátili na pôvodné miesta. Učítelia svoje konanie odôvodňovali tým, že ide o štátnu školu, v priestoroch ktorej takáto výzdoba nie je žiaduca. Informátori uvádzali, že na fasáde školy bol kedysi veľký nápis „Rímskokatolícka škola“, ktorý taktiež „zabili“ dole.

Represálie zamerané voči cirkvi pokračovali ďalej. Začiatkom roku 1951 bol miestny kňaz pozbavený funkcie katechéta a možnosti učiť v škole. Toho istého roku ho zaistila národná bezpečnosť, ktorá ho odviezla z obce, pretože „už 4x neuposlúchol výzvu dostaviť sa na vyšetrenie na štátny súd“. Táto udalosť vyvolala v obci značný rozruch, čo dodnes dokladajú výpovede generácie najstarších obyvateľov.²⁵ Kronika popisuje ženy, ktoré ešte aj po jeho odchode postávali na ulici, nariekali a zároveň nadávali na niektorých ľuďoch i na učiteľov, pričom zápis upozorňuje, že ešte pred príchodom učiteľov (rozumej civilných) bol kňaz obvinený z velezrady. V kronike SŠ rok 1951 úplne absentuje, venuje sa na jednej strane niektorým zápisom k roku 1952, potom prechádza priamo na r. 1953 – chýba tu mnoho záznamov o udalostiach prítomných v prvej kronike. Na druhej strane sa objavuje viacero údajov namierených voči náboženstvu.²⁶

V r. 1951 je v čase prázdnin uverejnená informácia, že ešte minulý rok (nie je jasné, či pisateľ myslí uplynulý školský rok 1950/1951, alebo minulý kalendárny rok, teda r. 1950) bola v škole zrušená kaplnka, umiestnená v novej budove.²⁷ Miestnosť bola vyprázdnená „len po dlhom boji s miestnym obyvatelstvom“. Od roku 1951/1952, hoci sa to nezaobišlo bez protestov obyvateľov, začala slúžiť ako nová učebňa školy.

Od r. 1953 bolo v škole zriadené kino, pretože obec ešte stále nemala kultúrny dom ani iné adekvátne kultúrno-spoločenské priestory. Bolo umiestnené v sále školy, slúžiacej ako divadelná a „kultúrna“ miestnosť, určená na rôzne podujatia, zhromaždenia. Školské priestory v sledovanom období suplovali chýbajúcu

²⁵ Na základe terénneho výskumu boli získané informácie o tom, že miestni obyvatelia v tom čase dlhodobejšie strážili kňaza. Vedeli o tom, že je nepohodlný pre vtedajší režim a báli sa, že ho z obce odvedú. Ženy sa po nociach modlievali v kostole, muži so sekerami a s rôznym náradím strážili farára v noci na fare. Údajne v deň, keď prišla do obce národná bezpečnosť, bolo veľmi zlé počasie, silný dážď, obyvatelia sa zdržiavali vo svojich domoch. „Mašinkou“ dorazil do obce oddiel vojakov, pričom jednotliví vojaci sa rozostavili do dvorov domov tak, aby zabránili ľuďom vyjsť na ulicu. Zatiaľ auto prišlo k fare, naložilo farára, taktiež jeho matku a viac ich v obci nevideli a nemali o nich žiadne informácie.

²⁶ Na viacerých miestach sa kronika vyjadruje negatívne k náboženstvu. Napr. v roku 1953 je uvedený dlhší text s názvom „Náboženské predsudky – brzda vývoja.“ Zmieňuje sa o problémoch, ktoré nastanú, keď si dievča na telesnej výchove oblečie cvičebný úbor a „staršie ženy v nej vidia hriechu, ktorá pohoršuje celé svoje okolie“. Kronikár hovorí o tom, že táto dedina, odrezaná od okolitého sveta, v mnohom zaostala. Opätovne sa tu nachádzajú negatívne hodnotenia správania sa občanov, „ktorí síce sú nábožensky založení, chodia do kostola, ale robia si zlé“.

²⁷ Viacerí informátori si danú kaplnku pamätali – slúžila pre rádové sestry, pričom niekedy do nej mali prístup aj vybraní žiaci. Podľa vyjadrení jednej z informátoriek – „keď sme poslúchali, takí dobrí žiaci, tak nás tam zobrali“.

spoločensko-kultúrnu miestnosť, pričom kronika uvádza negatívne hodnotenie tohto stavu.²⁸ Na druhej strane boli udalosti v škole oveľa viac prepojené s celkovým dianím v obci.

Vylúčenie náboženských prejavov z každodenného diania v škole a zrušenie prepojenia týchto dvoch „svetov“ sa podarilo definitívne završiť v roku 1953, keď mala táto inštitúcia po prvý raz riaditeľa bez vierovyznania (aj s manželkou a dcérou). Išlo vôbec o prvého riaditeľa, ktorý nebol zároveň organistom v miestnom kostole, čo patrične zdôrazňuje aj školská kronika. Tento stav bol nepochybne významným pokrokom v ateizácii a sekularizácii školského prostredia, hoci, paradoxne, priestory školy prestali byť majetkom cirkvi až v r. 2008.²⁹

Školské slávnosti a oslavy v záznamoch školských kroník

Zaujímavou oblasťou, ktorej sa v slovenskej etnológii venovala zatiaľ minimálna pozornosť³⁰, je sviatkovanie a realizácia slávností, spomienkových aktivít rôzneho druhu v školskom prostredí. Išlo jednak o štátom predpísané termíny (od štátnych sviatkov cez dni pracovného pokoja až po pamätné a významné dni³¹), ale i rôzne spomienkové príležitosti venované významným osobnostiam (narodenie a úmrtie), historickým udalostiam, dňom spojeným s profesiami, sociálnymi skupinami (napr. vojaci, matky, ženy), ďalej príležitosti nadväzujúce na tradičný kalendárny obyčajový cyklus (fašiangy, vianočné besiedky, *akcie Deda Mráza* a pod.), prípadne slávnostné otvorenie a ukončenie školského roku.

Nielen v súvislosti s ukončením druhej svetovej vojny, obnovením ČSR, ale hlavne na základe situácie po roku 1948 nastala zmena aj v oblasti školských udalostí a slávností. Vtedajšie nadriadené orgány „predpisovali“ školám povinné aktivity, ktoré sa mali postupne etablovať na stabilný, každoročne realizovaný cyklus podujatí. V sledovanom období bola škola podstatnou inštitúciou, prostredníctvom ktorej sa dostávala do agrárneho vidieckeho prostredia myšlienka

²⁸ Miestna škola podľa kroniky SŠ „trpí prítomnosťou kina v škole“, a to hlavne preto, že miestni občania sa často opijajú (hlavne „parobci“ – rozumej slobodní mládenci), spôsobujú v miestnosti i v okolí značné škody. Kronika popisuje krádež zeleniny u riaditeľa školy, taktiež krádež stĺpu z volejbalového ihriska. Pisateľ poznamenáva, že hoci sú občania silne nábožensky založení a často chodia do kostola, „nikde sa nepácha toľko krádeží ako práve v L. Tepličke“. Samozrejme, ide o informácie subjektívneho charakteru, ktoré nemožno dokladovať žiadnymi relevantnými údajmi. Kronika ďalej upozorňuje aj na množstvo bitiek a nedorozumení v manželstvách. Sú tu záznamy dotýkajúce sa nadmernej konzumácie alkoholu, ktorý sa podľa kronikára v tejto obci „nepije, ale priamo je“. Dokonca vyčísluje, koľko alkoholu sa v r. 1953 predalo v jednom z hostincov (za 330 000 Kčs), pričom v obci bol v tom čase ešte ďalší hostinec a dva obchody.

²⁹ Škola bola až do tohto roku majetkom cirkvi. Až v r. 2008 došlo k majetkovému prevodu objektu do vlastníctva obce, čo umožnilo čerpanie dotačných prostriedkov na rekonštrukciu a zlepšenie jej vybavenia.

³⁰ Pozri napr. BEŇUŠKOVÁ, Zuzana. Oslavy pamätných dní, výročných a štátnych sviatkov v Bratislave vo svetle školských a pionierskych kroník. In *Etnologické rozpravy* roč. 1, 1994/2, s. 17 – 22. Dostupné aj online na <http://www.zuzanabenuskova.sk/wp-content/uploads/2013/08/03-ER2-94.pdf> (25. 8. 2015). Ďalej pozri SEGLOVÁ, Lucia. Školské slávnosti jedného socialistického gymnázia (prípadová štúdia). In *Etnologické rozpravy*, 2006/2, s. 28 – 61.

³¹ V roku 1951 ich presne vymedzil zákon č. 93/1951.

„budovania socializmu“, presadzovania novej ideológie, pričom práve slávnostné príležitosti vytvorili na to vhodný priestor.

Učiteľský kolektív sa pri plnení diktátu „zhora“ stretal s rôznymi konfliktnými situáciami, neporozumeniami zo strany obyvateľov. Vďaka údajom v kronikách máme k dispozícii informácie o osobitých spôsoboch konfrontácie s novou spoločensko-politickou realitou, ktorá v mnohých aspektoch výrazne narúšala dovtedy platné normy, obyčaje, hodnotový systém obyvateľov vidieckeho prostredia. V zápisoch sa objavujú zmienky o slávení rôznych príležitostí a spôsoboch ich (ne)akceptácie zo strany rodičov, žiakov či ostatných obyvateľov obce. Zaujímavé je sledovať aj spôsoby iniciovania týchto aktivít formou rôznych pokynov, inštrukcií, ktoré vedenie školy dostávalo neraz aj s presnejšie zadefinovaným priebehom.

V povojnovej realite do popredia v tejto oblasti vystupujú termíny, ktoré súviseli s pripomínaním výročia narodenia a úmrtia štátnikov, ako i niektorých novodobých udalostí, napr. boj s fašizmom a víťazstvo nad ním. Oslavy **Slovenského národného povstania** sa prvý raz v kronike spomínajú 29. augusta 1945. Oslavovalo sa v škole a obci, pričom počas ostatných sledovaných rokov sa táto príležitosť už neuvádza.

Po roku 1951 bol ako štátny sviatok zavedený 9. máj, výročie **oslobodenia Československa**. V kronike sa jeho slávenie spomína už v roku 1948 (spomienka na M. R. Štefánika a táto udalosť sa spojili do jedného termínu), potom až v r. 1952, keď sa 10. mája uskutočnil „*beh víťazstva*“ na počesť 7. výročia oslobodenia vlasti a víťazstva Červenej armády nad fašizmom. V roku 1956 sa konali oslavy 9. mája, na ktoré si žiaci pripravovali program. Kronika konštatuje, že prebehli za slabej účasti funkcionárov MNV a zložiek NF.³²

Dôležitý bol aj termín oslobodenia samotnej obce, pričom pripomínanie si tohto historického medzníka je v kronike uvádzané až v roku 1955. „*Mohutné*“ oslavy sa konali 23. januára (táto obec bola oslobodená ako prvá vo vtedajšom Žilinskom kraji).³³ Kronika SŠ uvádza, že prípravy si vyžiadali celý mesiac. V rámci nich sa zrealizovali rôzne úpravy, skrášľovanie domov, ulíc. Obec navštívilo mnoho novinárov, ktorí zbierali materiál o jej histórii. Do príprav boli zapojené všetky zložky a organizácie, samozrejme, aj škola. Kronika SŠ popisuje dvojdnové oslavy, ktoré svojou prítomnosťou podporili aj príslušníci armády, školskej mládeže. Bola vyrobená „*slávobrána*“ s nápisom „*Vítame účastníkov osláv 10. výročia oslobodenia*“, konal sa veľký sprievod obcou, potom zasadnutie v miestnej škole (rád MNV, ONV, KNV), vysielané miestnym rozhlasom. Súčasťou bolo i kladenie vencov, slávnostný obed účastníkov, ale i program na tribúne pred starou školou. Nasledovala „*ľudová veselica*“. Priebeh osláv bol filmovaný a premietaný na „*žurnálnych predstaveniach*“. Ako vidieť z detailného popisu tejto príležitosti, išlo o udalosť, ktorej sa venovala značná pozornosť zo strany obyvateľov, ale i učiteľov a žiakov, čo dokladá aj mesačná príprava.

³² Národný front.

³³ V tom čase bola obec súčasťou Žilinského kraja (najskôr okres L. Mikuláš, potom L. Hrádok). Do okresu Poprad, a teda do Prešovského kraja, patrila od r. 1960.

Po vojne sa opätovne začal sláviť vznik ČSR 28. októbra (záznam z r. 1945), ale škola dostala informáciu o tejto skutočnosti neskoro (obežníkom), preto sa slávil „súkromne“ v jednotlivých triedach osobitnými príhovormi učiteľov o význame tohto dňa, básňami a spevom. Záznam z r. 1947 už uvádza „náležitú“ oslavu sviatku. V roku 1948 bolo 30. výročie vzniku ČSR „pečlivo“ oslávené. Oslavy sa odohrali počas vyučovania, ich súčasťou bolo aj vypočutie si príhovoru PŠO³⁴ na „požičanom prijímači“. Začali sa štátnou hymnou, súčasťou boli aj nacvičené básne a piesne žiakov. Po nich sa slávnosť končila hymnickou piesňou *Kto za pravdu horí...*³⁵ V roku 1949 kronika opätovne uvádza pripomínanie si tohto výročia veľkým programom, ktorý usporiadali spoločne stredná aj národná škola. Nachádza sa tu podrobný popis celého kultúrneho programu. Podobne sa dialo aj v r. 1950, keď bol tento deň „patrične“ oslávený učiteľstvom aj žiactvom. Z vývoja ideovej náplne tohto sviatku možno badať značnú dynamiku práve v tomto období. Do roku 1948 bol pokladaný za najvýznamnejší československý sviatok, po r. 1950 bol tento termín spojený s oslavou znárodnenia priemyslu, zákon z r. 1951 ho vymedzil už len ako Deň znárodnenia.³⁶ Pôvodná podstata tohto termínu – oslava vzniku ČSR – ustúpila do úzadia, pričom zápisy o tomto dni v nasledujúcich rokoch absentujú.

Po druhej svetovej vojne sa v školskom prostredí pripomínala osobnosť M. R. Štefánika. Ešte v r. 1945 (v máji) a r. 1946 prebehla akcia spojená s touto príležitosťou.³⁷ 8. mája v roku 1948 bola podľa „úpravy školského inšpektorátu“ odbavená spomienka na tragické úmrtie M. R. Štefánika a zároveň spomienka na Deň víťazstva, pripadajúca na 9. máj. Na slávnosť si každá trieda pripravila program, začali ju hymnou a skončili piesňou *Kto za pravdu horí...* Aj v roku 1949 (4. mája) bola oslávená pamiatka na tragicky zosnulého M. R. Štefánika, pričom „riaditeľ vyzdvihol jeho obetavú prácu a dával ju za vzor žiactvu“³⁸. Ako vidieť zo záznamov, ešte v prvých povojnových rokoch rezonovala táto osobnosť v školskom prostredí, dokonca školský inšpektorát vydával pokyny na realizáciu týchto aktivít, pričom neraz bola oslava spájaná do jedného termínu s oslavou víťazstva nad fašizmom. V ďalších rokoch o tejto osobnosti už nie sú v kronikách žiadne zmienky.

Podobná situácia nastala aj v súvislosti s osobnosťou T. G. Masaryka. 7. marca 1947 prebehla oslava narodenín „prezidenta – Osloboditeľa“, taktiež v r. 1950 si pripomínali 100. výročie narodenia. Ako však uvádza kronika, z dôvodu neprítomnosti riaditeľa (po dlhej PN bol na liečení v K. Varoch) sa oslavy vo forme slávnosti nekonali a význam jeho osoby bol žiakom len pripomenutý na poslednej hodine. T. G. Masaryk sa už v ďalších rokoch v kronikách neuvádza. Do systému školských sviatkov však nastúpili noví štátnici. Už v r. 1948 „dľa úpravy“³⁹ PŠO boli v škole usporiadané oslavy 52. narodenín vtedajšieho prezidenta K.

³⁴ Pravdepodobne ide o skratku Povereníka školstva a osvetu.

³⁵ Čo sa týka tejto piesne, sprevádzala viaceré slávnosti v škole. Ako uvádza SEGLOVÁ, ref. 31, fungovala ako súčasť školských slávností v tomto období. Neskôr bola nahradená *Internacionálou*, *Piesňou práce* a i.

³⁶ Pozri bližšie SEGLOVÁ, ref. 31.

³⁷ Podľa údajov školskej kroniky (1918–1952).

³⁸ Duplicitne sa tieto záznamy vyskytujú v oboch sledovaných kronikách.

³⁹ Kronika uvádza prípis č. 8639/48 zo dňa 12. 11. 1948.

Gottwalda (23. novembra). Po roku 1948 sa objavuje v rámci školského cyklu slávností pripomínanie si **Víťazného februára** (25. februára).

Ďalšou osobnosťou, ktorá v povojnovom období pribudla do zoznamu „pripomínaných“, bol sovietsky štátnik **J. V. Stalin**. Kroniky mu venujú pomerne značný priestor. V r. 1949 sa odohrávali veľké prípravy na oslavu jeho 70. narodenín, a to nielen v tejto škole, ale v celej republike.⁴⁰ Aby „*vyznegli mohutnejšie*“, medzi žiakmi, ako i obyvateľmi sa podpisovala zdravica.⁴¹ Podpísali ju asi ¾ žiakov, za čo ich podľa údajov kroniky „*matky zbili a niektorých aj pozatovárali do maštali*“. Po podpisovej akcii sa niektoré ženy prišli do školy za učiteľmi aj riaditeľom „*vadiť*“, aby mená ich detí boli zo zdravice zmazané. To isté žiadali aj na miestnom ONV, kde tiež zazneli vyhrážky. Podľa údajov kroniky sa dané udalosti nezaobišli ani bez súdneho konania, dokonca bol udelený aj podmienený trest za vyhrážanie.

Podobne aj druhý písomný zdroj (kronika SŠ) potvrdzuje túto aktivitu. Žiaci vyzdobili triedy, pričom zo školy podpísalo zdravicu len pár žiakov, „*ostatní pod vplyvom rodičov a rehoľných sestier zostali stranou*“. Kronika ďalej konštatuje, že „*akcia nedosiahla svojho úspechu*“. Je tu uvedený aj incident s rodičmi, ktorí údajne vtrhli do zborovne a nástojili na tom, aby bola zdravica spálená alebo mená ich detí vyčiarknuté. Riaditeľ to odmietol, tak ho rodičia označili za „*komunistu*“ a „*neznajboha*“. Nakoniec vyriešil spor tak, že ku zdravici pripojil zoznam tých rodičov, ktorí žiadajú zrušenie podpisov svojich detí.⁴² ONV v L. Mikuláši dokonca podľa údajov kroniky SŠ podal trestné oznámenie na rodičov z dôvodu vyhrážania sa učiteľom a štátnym predstaviteľom a podobne ako prvá kronika dokladá aj podmienené tresty za túto činnosť. Vyššie uvedené informácie sa v rámci terénneho výskumu nepodarilo dokladovať.

V roku 1951 prebehla oslava 72. narodenín J. V. Stalina, na ktorú si žiaci pripravili program (básne, piesne a scénu); príhovor mal riaditeľ. V ďalších rokoch sa už oslava spojená s týmto štátnikom nespomína, pričom zaujímavá je skutočnosť, že kronika SŠ⁴³ vôbec neuvádza udalosti spojené s úmrtím J. V. Stalina ani K. Gottwalda v roku 1953, hoci počas tohto roku sa v kronike nachádza množstvo zápisov z rôznorodých aktivít v škole.

V školskom prostredí sa v povojnovom období etablovali aj oslavy **Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie** (VOSR – 7. novembra). Záznam z roku 1949 uvádza, že žiakom len pripomenuli význam tohto dňa. „*Oslavu*“ tejto príležitosti kronika prvý raz spomína až v r. 1950, keď sa v záujme „*mohutnejšieho*“ vyznenia spojila školská aj obecná slávnosť. Uskutočnila sa 12. októbra, pričom máme k dispozícii detailný popis jednotlivých bodov programu.⁴⁴ Zúčastnilo sa na nej

⁴⁰ Pozri napr. aj materiál SEGLOVEJ, ref. 31, na príklade martinského gymnázia, kde oslavy prebiehali celý týždeň.

⁴¹ K podpisovaniu zdravice sa na základe školských kroník vyjadruje aj BEŇUŠKOVÁ, ref. 31, s. 20.

⁴² Ani jeden z opýtaných informátorov si na oslavy nespomínal, rovnako ani na uvádzané incidenty.

⁴³ Od roku 1952 funguje už len jedna kronika, keďže sa stredná a národná škola zlúčili.

⁴⁴ Sú tu uvedené presné popisy predvádzaného programu, názvy konkrétnych básní, ale aj iných častí programu, napr. *Slovanské tance*, resp. obligatórne súčasti takýchto osláv ako štátne hymny, Pieseň práce, ale i dobové agitačné básne. Aj v ostatných mestách vtedajšieho Československa

330 ľudí a 120 účinkujúcich. Hneď po slávnosti sa konalo zakladajúce stretnutie SRPŠ⁴⁵ (podľa kroniky išlo už o tretí pokus o jeho založenie), prebehli aj voľby. Po nich sa rozpútala „živá debata zo strany rodičov“ na tému navrátenia krížov do školy. Hoci sa škola niekoľkokrát pokúsila založiť združenie rodičov ako pomocný školský orgán, rodičia na jednotlivých stretnutiach chceli riešiť predovšetkým náboženskú otázku.

Oslavy VOSR sú uvádzané aj v ďalších rokoch, pričom každoročne boli spojené s kultúrnym programom a lampiónovými sprievodmi obcou, ktoré sa konávali v predvečer aj iných významných sviatkov. Zúčastňovali sa na nich žiaci i učitelia školy a tieto sprievody patrili k atraktívnym zložkám osláv, čo potvrdili aj samotní informátori.

V roku 1947 kronika spomína oslavu 30. výročia vzniku ZSSR: „Dľa úpravy PŠO bola dňa 7. novembra na škole zadržaná spomienka 30. výročia vzniku SSSR ako najväčšieho štátu Slovanov.“ To isté sa opakovalo aj nasledujúci rok 1948. Hoci kronika uvádza spomienku na výročie založenia ZSSR, išlo o pripomenutie si VOSR. Od roku 1949 bol zaradený do sledu osláv nový moment – **Mesiac československo-sovietskeho priateľstva**, ktorý zahŕňal viaceré udalosti spojené s históriou ZSSR a spravidla začínal oslavou VOSR a končil začiatkom decembra, v kronike sa po prvý raz spomína až v r. 1951. „V mesiaci novembri 1951 žila škola v znamení priateľstva so SSSR.“ Podľa kroniky denne na vyučovaní „hodnotil sa význam priateľstva so SSSR, aby sa toto stále viac a viac upevňovalo“. Žiaci pripravili program, zúčastnili sa na ňom aj ostatní občania obce. Aj v roku 1956 sa systematicky pripravovali na túto príležitosť, učiteľom zadali úlohy, čo majú zabezpečiť, pripravovala sa slávnostná akadémia.

V povojnovej školskej realite sa objavila ďalšia povinnosť – pripomínať si výročie narodenia i úmrtia **V. I. Lenina**. Na základe obežníka KNV z r. 1950 „bolo potrebné“ žiakov oboznamovať s dôležitosťou tejto osoby pri príležitosti osláv 80. výročia jeho narodenia, ktoré škola realizovala počas 21.–25. apríla 1950 v rámci „všetkých vyučovacích predmetov“⁴⁶. V roku 1951 si pripomínali 26. výročie Leninovej smrti, keď bola „zadržaná“ krátka slávnosť na poslednej vyučovacej hodine, o čom sa zmieňujú zhodne obe kroniky. Ako uvádzajú záznamy, žiakom mal byť neustále zdôrazňovaný význam tejto osoby.

Jedným zo zaujímavých momentov pri presadzovaní nového modelu sviatkovania v povojnovom období bolo etablovanie postavy **Deda Mráza** – starca pochádzajúceho pôvodne zo slovanskej mytológie, neskôr čiastočne „modifikovaného“ a „pripraveného“ pre potreby režimu a jeho propagandy. Podľa vtedajších interpretácií prichádzal medzi deti z územia bývalého Sovietskeho zväzu, „krajiny večného ľadu a zimy“, aby ich obdaroval. Snaha zavádzať túto postavu do vtedajšieho detského prostredia bola súčasťou komplexu ateizácie spoločnosti a potlačenia vplyvu cirkví, konkrétne kultu svätých. Mal nahradiť sv. Mikuláša alebo *Ježiška*. Išlo o interpretáciu, ktorú režim šíril prostredníctvom detí a učiteľov

prebiehali podobné akcie, oslavy 33. Výročia VOSR boli napr. aj na Stalinovom námestí v Bratislave.

⁴⁵ Sdruženie rodičov a priateľov školy.

⁴⁶ Duplicitný záznam obsahujú obe školské kroniky.

postupne na širší okruh rodinných príslušníkov a ďalších členov vtedajšej spoločnosti.⁴⁷ V decembri 1951 sa po prvý raz v ČSSR rozbehla „akcia Deda Mráza“, ktorá sa podľa kroniky mala realizovať aj v obci, ale pre nepochopenie akcie zo strany rodičov i MNV k tomu nedošlo. Zásluhu na etablovaní tejto postavy v Československu mal aj vtedajší československý prezident A. Zápotocký, ktorý vo vianočnom rozhlasovom prejave v r. 1952 predstavil túto postavu deťom.⁴⁸

Zápisy o realizácii „večierka Deda Mráza“, o jeho „návšteve“ v obci pochádzajú po prvý raz z roku 1954. Kronika SŠ uvádza, že v nedeľu pred touto akciou boli rodičia zvolaní do školy v rámci rodičovského združenia, kde boli oboznámení s akciou, pričom sa dohodli, že prinesú pre deti pripravené balíčky. Kronika uvádza, že slávnosť bola „pekná“, prišiel aj dostatok rodičov a bolo to po prvý raz, čo sa v tejto obci nepripomínal sv. Mikuláš, „ale zosobnený zimný mesiac december – mesiac detských radostí“⁴⁹. Akcia úspešne prebehla aj v r. 1955, keď kronika konštatuje „pochopenie u rodičov, pretože všetky deti dostali balíčky“. Na oslave s „bohatým programom“ sa zúčastnilo toľko žiakov a rodičov, že sála bola úplne plná a mnohí sa „uspokojili len s poslušnosťou, lebo nemali vizuálneho dojmu“ z akcie. Napriek tomu v obci naďalej fungovali tradičné (obyvateľmi realizované) obchádzky so sv. Mikulášom, anjelom a čertom po jednotlivých domácnostiach, spojené s obdarovávaním detí, čo potvrdil aj realizovaný terénny výskum.⁵⁰

V rámci celoročných aktivít školy sa v sledovanom období slávil aj sviatky, ktoré patria k tradičnému obyčajovému cyklu, napr. **fašiangy**. Ich súčasťou boli i divadelné predstavenia, ktoré škola pripravovala v spolupráci s obecnou samosprávou, miestnymi organizáciami. Napr. počas fašiangov v r. 1946 pripravila „miestna inteligencia“ divadelné predstavenie. Fašiangy sa spomínajú v kronike aj v r. 1947, pri tejto príležitosti miestna cirkevná organizácia Mariánska kongregácia pripravila fašiangový večierok s programom a zábavou. Nové divadelné predstavenia boli v obci realizované takmer každý rok, tešili sa veľkej obľube a značnej návštevnosti. Tak to bolo napr. aj s predstavením *Surovô drevo*, ktoré museli pre záujem obyvateľov niekoľkokrát reprízovať, dokonca z dôvodu vysokého počtu účinkujúcich museli zväčšovať pódium, keďže 23 účinkujúcich sa na staré pódium nezmestilo. Zmienky o predstaveniach sú aj z ďalších rokov.⁵¹

⁴⁷ Bližšie k tejto problematike pozri publikáciu KOURA, Petr – KOUROVÁ, Pavlína. České Vánoce od vzniku republiky po sametovou revoluci. Praha: Máj – Dokořán, 2010. 364 s.

⁴⁸ A. Zápotocký prezentoval Deda Mráza ako Ježiška, ktorý „...vyrostl a zestárl, narostly mu vousy a stáva se z něho Děda Mráz. Nechodí již nahý a otrhaný, je pěkně oblečený v beranici a v kožichu“. Z vianočného prejavu prezidenta dňa 24. 12. 1952. Pozri viac na http://www.youtube.com/all_comments?v=tB3EkcR65kg (dostupné dňa 12. 6. 2014).

⁴⁹ V kronikách sú aj záznamy z neskorších rokov o organizovaní tejto akcie (napr. kronika SŠ z r. 1957). Opätovne je o konaní udalosti záznam z r. 1958 (20. decembra). Aj na základe termínu situovania stretnutia s Dedom Mrázom možno usudzovať, že mal byť skôr náhradou *Ježiška* než sv. Mikuláša. Záznam z kroniky uvádza, že prišiel „zo združených polestí“ na saniach do školskej budovy, kde ho očakávali rodičia aj deti. Každá trieda si pripravila kultúrny program, Dedo Mráz rozdával darčeky.

⁵⁰ Pozri LENOVSÝ, Ladislav: Kalendárne obyčaje v kontexte folklorizmu. In BEŇUŠKOVÁ et al., ref. 8, s. 213 – 214.

⁵¹ Tak napr. v r. 1950 bolo nacvičené a uvedené predstavenie *Snehulienka a 7 trpaslíkov*, v r. 1956 výbor žien pripravil predstavenie *Podpaľačova dcéra*, v ktorom hrali aj učiteľia, pričom s touto

V r. 1956 „výbor žien“ usporiadal maškarný ples v školskej sále s kabaretným programom žiakov a učiteľov. Celkovo sa na ňom zúčastnilo 12 masiek, pričom kronika dodáva, že zo strany občanov bol o túto akciu veľký záujem.

Osobitnými termínmi v rámci celoročných aktivít školy boli aj sviatky venované ženám, matkám. **Deň matiek**, slávenie ktorého sa u nás objavovalo už počas prvej ČSR, sa spomína v kronike SŠ v roku 1949 (nedeľa 22. mája). Učiteľský zbor strednej školy usporiadal slávnosť, ktorú kronika hodnotí ako veľmi peknú a dojímavú. „Rodičia pocítili, že škola vedie a vychováva ich detky k úcte a láske k nim.“ Táto príležitosť je spomenutá počas sledovaného obdobia len tento jediný raz, čo pravdepodobne súviselo so snahou vtedajšieho režimu etablovať **Medzinárodný deň žien** (MDŽ) ako „univerzálnejší“ sviatok všetkých žien, nielen matiek. MDŽ sa po prvý raz uvádza 11. marca 1951, keď bola pripravená slávnosť s účasťou 185 ľudí.

Neraz boli takéto príležitosti využívané na stretnutia rodičov s vedením školy, kde sa prediskutovali niektoré dôležité otázky fungovania tejto inštitúcie. Napr. pri vyššie uvádzanej príležitosti malo byť predmetom stretnutia prerokovanie nového školského poriadku. Po jeho predstavení sa však rozprúdila diskusia na tému výučby náboženskej výchovy, podobne ako už bolo uvedené vyššie. Rodičia žiadali, aby bolo náboženstvo opätovne vyučované miestnym kňazom, taktiež požadovali zavesenie krížov do tried, pričom, ako uvádza kronika, vedenie im vysvetľovalo, čo patrí do štátnej školy a čo nie. I tento záznam dokladá priority vtedajšieho lokálneho spoločenstva, ktorého život bol tesne prepojený s náboženstvom, fungovaním cirkvi, pričom tento stav chceli rodičia čo najdlhšie udržať aj v škole.

Záznamy o MDŽ sa objavujú aj v ďalších rokoch, kronikár už pozitívnejšie hodnotí slávnosť – „ženy z L. Tepličky sa už lepšie zapojili ako po minulé roky“ (r. 1952). Pripravili program, na ktorom sa podieľali aj žiaci. Oslava tohto dňa sa potom spomína až v r. 1957.

Novinkou pre obyvateľov obce boli aj prvomájové oslavy **Sviatku práce**. Hoci sviatok má starší pôvod a slávil sa už skôr, nedotkol sa reality bežných obyvateľov a školskej inštitúcie tejto lokality. Intenzívne vstupuje do života obyvateľov L. Tepličky práve v roku 1948, a to nielen v podobe školských osláv, ale najmä masových manifestácií v mestách. V zápisoch kroník sa nachádzajú prvé zmienky o oslavách v r. 1948. Predstavitelia školy mali v pláne zúčastniť sa na oslave v okresnom meste v L. Mikuláši, pričom im poskytli vlak zdarma. Keďže však bolo zlé počasie, do mesta odišlo len málo obyvateľov. Tento sviatok však oslávili v škole podľa „úpravy školského inšpektorátu“.

Prvý máj v r. 1949 oslavovali v škole 30. apríla, pre veľkú vzdialenosť sa žiaci nezúčastnili na oslave v okresnom meste. V roku 1950 sa oslavy realizovali duplicitne – aj v obci, aj v okresnom meste. Podľa kroniky na manifestáciu do okresného mesta robili učitelia nábory medzi obyvateľstvom, „v čom boli úspešní“ – z obce sa zúčastnilo vyše 400 obyvateľov. Pisateľ kroniky pochvalne komentoval tento

hrou dokonca usporiadali aj zájazdy do okolitých dedín (Šuňava, Štrba).

stav ako najvyšší počet účastníkov, na ktorý sa v obci pamätajú. V podobnom duchu sa vyjadruje aj druhá kronika (SŠ).

I v roku 1951 sa žiaci a učitelia zúčastnili na manifestácii, tentoraz v L. Hrádku. Kronika uvádza, že po návrate prišli do školy mládenci a na učiteľov vyhadzovali kamenie – vraj namiesto toho, aby žiaci išli na svedenie, ktorá v ten deň bola, naverbovali žiakov na manifestáciu. Preto sa na druhý deň neučilo, jeden z učiteľov sa išiel sťažovať na ONV. Hneď na druhý deň prišiel inšpektor a predseda ONV riešiť vzniknutú situáciu. Zvolali stretnutie „SRPŠ“, kde bola „živá debata“, cieľom ktorej bolo urovnať situáciu a rozpory medzi učiteľmi a občanmi. Viac informácií o tejto udalosti v kronikách niet, nevedeli sa k nej vyjadriť ani informátori zahrnutí do výskumu.

Pozitívne sa však zápisy vyjadrujú o 1. máji 1952. Tento deň vyznel „priaznivo“ zásluhou učiteľov, ktorí si neváhali obliecť kroj a tak sa zaradiť do sprievodu na okresnej manifestácii v L. Hrádku. „L. Teplička tvorila tohto roku najmasovejšiu a najorganizovanejšiu celok celého okresu.“ V predvečer sa konala ešte aj osobitná obecná slávnosť, bola zapálená „vatra mieru“, žiaci predviedli program, ktorým „privábili veľkú časť občanstva“. Kronikár konštatuje, že slávnosť sa veľmi vydarila. Ako vyplýva z týchto záznamov, učitelia mali rozhodujúcu rolu v presadzovaní slávenia tohto sviatku v obci a využívali na to rôzne prostriedky.

V roku 1953 sa na 1. máji v L. Hrádku predstavila „folkloristická skupina“ SŠ z L. Tepličky, ktorá sa na oslavách umiestnila na 2. mieste v okrese. Veľkému úspechu sa údajne tešil aj súbor Jánošík, ktorý sa skladal zo žiakov národnej školy. Aj v roku 1955 sa žiaci a občania zúčastnili na oslavách v L. Hrádku, kde bol opäť úspešný súbor Jánošík, „tešil sa z druhého miesta v okrese“⁵². V ďalších rokoch sa už prvomájové manifestácie stali stabilnou súčasťou každoročného cyklu slávností a sviatkovania tejto obce.

Ďalšie aktivity a „akcie“ v škole

Deti boli v sledovanom období v porovnaní so súčasnosťou oveľa viac zapájané do rôznych pracovných aktivít, a to aj počas školského roka v čase vyučovania, najmä v jarných mesiacoch, keď už zmizol sneh. Zaujímavé sú údaje nielen o značnom počte odpracovaných hodín, ale tiež o konkrétnych aktivitách žiakov. Keďže išlo o obec v horskom prostredí, významným zdrojom obživy tu bola a dodnes je práca v lesoch, na ktorej participovali prostredníctvom školy aj deti. Napr. v roku 1949 (na prelome mája a začiatku júna) žiaci odpracovali spolu 2976 pracovných hodín. Kronika ešte poznamenáva, že zásluhou brigády žiakov boli vykonané práce na miestach, kde lesný podnik „nemohol dostať pracovné sily, a tým mu žiaci umožnili splniť stanovený plán“.

Aj v ďalších rokoch nachádzame údaje o týchto aktivitách (najmä starších ročníkov) pričom zarobené peniaze skončili na konte SRPŠ a škola nimi financovala aj školské výlety (napr. v r. 1950 v Prahe). V roku 1951 žiaci 5. ročníka (32 detí) odpracovali za tri dni v lese 520 hodín.⁵³ V r. 1953 kronika SŠ opätovne píše

⁵² K jednotlivým rokom sú v kronikách pripojené aj dobové fotografie z osláv 1. mája a z vystúpení folklórnych skupín.

⁵³ Po jednoduchom prepočítaní možno zistiť, že deti odpracovali denne približne 6 hodín.

o „zalesňovacej brigáde“, získané peniaze boli použité ako príjem SRPŠ. V roku 1955 sa uvádza zalesňovacia akcia, „na ktorej žiaci podávali veľmi dobré pracovné výkony, aby tak pomohli lesnému hospodárstvu pri splnení plánu“. V roku 1956, v rámci patronátnej zmluvy, sa žiaci vyšších ročníkov zapojili do ošetrovania patronátneho lesa. Aj na základe týchto záznamov je možné sledovať, že v tom čase išlo o každoročnú aktivitu, pričom žiaci plnili podľa záznamov dôležitú úlohu pomoci národnému hospodárstvu. Samotní informátori hodnotili túto pracovnú skúsenosť veľmi pozitívne, rovnako i skutočnosť, že mohli za získané peniaze ísť na výlety, ktoré by inak nemohli absolvovať. Deti boli zvyknuté na pracovnú záťaž v domácich gazdovstvách, považovali takéto aktivity za úplne prirodzené.

Už z r. 1946 sú však záznamy o dodávke potravín prostredníctvom organizácie UNRA.⁵⁴ V školskom roku 1949/1950 v škole prebehla aj tzv. „stravovacia akcia“, keď bola počas celého roka zriadená stravovacia stanica s počtom stravníkov 295, ktorí dostávali chlieb, maslo, konzervy, mlieko, kakao, rybí tuk. V roku 1949 škola dostala prídely niekoľkých kilogramov čokolády od ČSČK⁵⁵, ktorá „spôsobila veľa radostí“.

Z roku 1949 je aj zmienka o „ošacovacej akcii“, v rámci ktorej boli pridelené škole šaty i spodná bielizeň. Rovnomerne ich rozdelili do tried, ako i písací stroj pre pedagógov, ktorý im uľahčoval prácu. Táto akcia prebehla aj v roku 1950, počas nej vybraní žiaci dostali finančný príspevok na ošatenie, podobne aj v r. 1951. Aj táto akcia bola zameraná na zlepšenie materiálnych podmienok života v povojnovom období, hoci záznamy o ošacovacích akciách nachádzame aj počas vojny. Pri týchto akciách nebol v kronike uvedený zdroj ani organizácia, ktorá pomoc poskytla.

V mimovyučovacom čase sa žiaci školy zúčastnili na tzv. „okrášľovacej akcii“ (1955), v rámci ktorej upravili okolie školy (vysadili 120 ks stromčekov, upravili školský dvor navožením piesku, ohradili školskú záhradu, obielili kmene stromov, nasadili 30 ks ríbezľových odrezkov). Z apríla roku 1951 je v kronike záznam o „týždni čistoty“, ktorý prebehol súťažnou formou medzi jednotlivými triedami, ale i o „týždni otvorených dverí“, na ktorom sa podľa kroniky zúčastnilo niekoľko matiek. Kronikár poznamenáva, že by sa od rodičov žiadal väčší záujem o túto akciu. V roku 1949 dostala škola „po trojročnom prosení“ od Školfilmu premietací prístroj.

Kronika uvádza aj participáciu detí na rôznych politických akciách. V roku 1952 sa spomína protestná rezolúcia proti použitiu bakteriologických zbraní americkými vojakmi v Kórei. Rezolúciu podpísali žiaci 4. a 5. ročníka a poslali ju údajne OSN. V podobnom duchu sa niesla akcia týkajúca sa protestnej rezolúcie proti krutému potrestaniu Nikosa Belojanisa a jeho druhov, ktorú podpísali takmer všetci žiaci školy a zaslali prostredníctvom ONV gréckemu predsedovi vlády. Na základe obežníka ONV boli v škole na jeseň r. 1950 zavedené

⁵⁴ Ide o organizáciu United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA), súčasť OSN, ktorá administrovala a zabezpečovala v povojnovom období do krajín zasiahnutých vojnou dodávky najnutnejších komodít na prežitie (potraviny, lieky, oblečenie a pod.). V kronike je uvedená nepresná skratka tejto organizácie (UNRA).

⁵⁵ Československý Červený kríž.

tzv. „*desaťminútovky*“, ktoré sa realizovali denne v sále školy pre všetkých žiakov. Ich cieľom bolo oboznámiť ich s najnovšími udalosťami („*novosti*“) vo svete, obci a škole. Táto, ale i vyššie uvádzané aktivity korešpondovali so snahou vtedajšieho režimu podnecovať k angažovanosti, aktívnemu vystupovaniu všetkých skupín obyvateľstva, a teda i detí, proti „buržoáznym“ zriadeniam a na podporu komunistickej ideológie.

V septembri 1951 zavítali do obce a do školy dvaja predstavitelia Československej ľudovodemokratickej armády, ktorí mali oboznamovať občanov a žiakov s úlohami a poslaním armády. Usporiadaná bola prednáška pre žiakov (dopoludnia) a vo večerných hodinách pre ostatných obyvateľov. Žiakom nechali vojaci na pamiatku darček – drevený model lietadla.

Sdruženie rodičov a priateľov školy

Už pri predstavovaní sviatku MDŽ sme uvádzali, že niektoré príležitosti a spoločensko-kultúrne podujatia organizované školou a obcou boli učiteľmi neraz využívané na vytvorenie štátnymi orgánmi nariadených organizácií. Desiateho októbra 1949 riaditeľ školy zvolal *Sdruženie rodičov a priateľov školy*, na ktoré prišlo podľa údajov kroniky mnoho rodičov, hlavne však matky. V rámci neho malo dôjsť k voľbe predsedu združenia, ale namiesto volieb jedna zo žien vykrikla, prečo dali „do čisto katolíckej obce učiteľov evanjelikov a ona by sa hanbila medzi takých učiteľov chodiť...“. Záznamy hovoria o tom, že niektoré ženy sa ju snažili podporovať. Nakoniec ani nikoho nenavrholi na pozíciu predsedu s odôvodnením, že je medzi prítomnými málo mužov. Tak sa voľba presunula na iný termín, na ktorý však nikto neprišiel, a preto škola požiadala školský inšpektorát v L. Mikuláši, aby v L. Tepličke upustil od založenia SRPŠ. Toto je exemplárny príklad reakcie na niečo, čo bolo nariadené a na čo neboli obyvatelia pripravení, pričom využili zhromaždenie opätovne na riešenie pre nich oveľa dôležitejších problémov (náboženská otázka). Podobne sa tak dialo aj pri príležitosti osláv MDŽ v roku 1951, čo uvádzame vyššie.

V školskom roku 1951/1952 už kronika uvádza, že *Sdruženie* sa schádzalo po celý rok, schôdzky boli oveľa „hodnotnejšie“ ako v predchádzajúcich rokoch a rodičia sa s dôverou obracali na učiteľov. „Radili sa s nimi o výchove svojich dieťok...“ Na schôdzkach sa premietali filmy a diskutovalo sa o učebniciach.

Založenie mládežníckych organizácií

Jedným z dôležitých nástrojov na presadzovanie štátnej ideológie bolo organizovanie nielen pracujúcich, ale i detí a mládeže do rôznych typov organizácií. 6. a 9. mája 1948 boli zrealizované zakladajúce schôdze „*Sväzu slovenskej mládeže*“, organizácie, ktorá dosiaľ nemala v obci zastúpenie, keďže „nebol o ňu záujem“. V roku 1952 kronika uvádza, že už dávno sa učitelia pokúšali založiť na škole pioniersku organizáciu, „no žiakov presvedčiť bolo veľmi ťažko“. Preto robili „schôdzky s hodnotným programom“, na ktoré sa prišlo pozrieť hodne žiakov a z nich sa učiteľom podarilo získať prvých 15 pionierov, ktorí patrili podľa kroniky medzi najlepších žiakov.

Kronika SŠ zas uvádza, že 9. mája 1953 pristúpilo 16 žiakov k slávnostnému sľubu pionierov. Najskôr zazneli príhovory predstaviteľov viacerých organizácií (MNV, OV ČSM, ONV). Po referátoch nasledovalo slávnostné odovzdávanie červených šatiek. Vtom jedna žena vykrikla, „či chcú mať z detí socialistov, nových ľudí“. Nato aj ostatní prítomní začali okrikovať deti na javisku a zaháňať ich preč. Ako píše kronika, „vzdor tejto veľkej búrke dospelých 9 detí vydržalo a s pýchou si odnieslo na krku rudú pioniersku šatku“. Kronika dodáva, že žena, ktorá vykrikla tieto slová, je vdovou, ktorá od „kapitalistického“ zriadenia nedostávala ani korunu a dnes „naše ľudovodemokratické zriadenie jej poskytuje podporu, z ktorej môže slušne žiť a vyžiť. Takí sú niektorí ľudia, nevidia pre oči!“. Deviateho mája 1954 zložili noví pionieri slávnostný sľub. Ako uvádza kronika SŠ, u rodičov je ešte stále pomerne málo porozumenia pre pioniera a mnohí svojim *dietkam* zakazujú vstup do organizácie, čo potvrdil aj kvalitatívny výskum.⁵⁶

Koniec školského roka

Koniec školského roka, podobne ako i dnes, patril aj v sledovanom období k významným dňom v živote školy. Bol spojený s viacerými typmi aktivít. V roku 1946 bol 17. júna usporiadaný *juniáles* – veľká školská slávnosť. Kronika uvádza hojnú účasť na ňom, keďže „už niekoľko rokov nebolo *majálesu*“. Všetci žiaci dostali guľáš a konzervy s cukrovinkami z dodávky z UNRRA, pričom súčasťou slávnosti boli a podnes sú aj tanečné zábavy.

V zápisoch staršieho dáta sa pravidelne spomína pri zakončení školského roka cirkevná slávnosť *Te Deum*...⁵⁷ Ešte školský rok 1948/1949 bol zakončený slávnosťou v kostole a následným zhromaždením v sále školy. Ďalší školský rok sa už nespomína slávnosť v kostole, z čoho možno dedukovať ateistické smerovanie školstva a ukončenie prepojenia školských aktivít s cirkevnými. Slávnosť v kostole sa nespomína ani na začiatku školského roka 1951/1952, iba skutočnosť, že žiakom pri nástupe do posledného dňa v škole od rána vyhrával obecný rozhlas, na slávnosti mali žiaci program a odzneli prejavy riaditeľov národnej aj strednej školy. Možno usudzovať, že v tomto období mali tieto školské slávnosti už ateistický ráz, akékoľvek cirkevné aktivity boli zo života školy vylúčené.

V roku 1952 kronika uvádza usporiadanie *juniálesu* „*kvôli radostnému zakončeniu školského roka*“. Na *juniálese* bol školský program, hrala dychová hudba z L. Hrádku. Podľa kroniky sa *juniáles* veľmi vydaril, zabavila sa na ňom školská mládež aj rodičia. Školský rok bol zakončený školskou slávnosťou, opäť sa nespomína cirkevná slávnosť.

Súčasťou konca školského roka boli už v tomto období výlety, a to aj napriek absencii pravidelnej dopravy. Napr. na konci roku 1948/1949 žiaci absolvovali trojdňový výlet do Dobšinskej ľadovej jaskyne, Rožňavy a Krásnohorského

⁵⁶ Viacerí informátori počas výskumu uvádzali, že v obci „*nechceli pionierov*“, ako aj skutočnosť, že rodičia deťom zakazovali vstup do tejto organizácie.

⁵⁷ Sú to začiatkové slová latinskej hymnickej piesne spievanej v rímskokatolíckom prostredí pri bohoslužbách, keď veriaci vyjadrujú vďaku Bohu (v tomto prípade vďaku za to, že im Boh dal silu zvládnuť a ukončiť školský rok). V kronike sa pod názvom *Te Deum* myslí ďakovná slávnostná bohoslužba s účasťou žiakov a učiteľov, ktorá sa koná v mnohých farnostiach aj v súčasnosti.

Podhradia, v r. 1950 do Prahy, v r. 1951 do Oravského Podzámku a na Štrbské pleso. V r. 1956 to bol výlet na Kráľovu hoľu, ktorý trval od 7.00 do 18. 30. Ako sme už uviedli, na výlety sa využívali finančné prostriedky získané prostredníctvom účasti žiakov na brigádach v lese. Škola tak umožnila deťom spoznávať rôzne oblasti vtedajšieho Československa, ktoré by za iných okolností boli pre žiakov nedostupné, a to nielen pre nedostatok financií. Potreba participácie rodičov a detí na chode gazdovstva a hospodárstva im neumožňoval vycestovať z obce. Školské výlety sú v kronike dokladované aj fotografickým materiálom.

Záver

Okrem uvedených záznamov školské kroniky poskytujú i mnoho ďalších informácií dotýkajúcich sa rôznych oblastí tejto inštitúcie aj samotného života obce. Napr. škola mala už v roku 1952 vlastný školský časopis „Hoľa“, už na začiatku 50. rokov organizovala zber druhotných surovín.⁵⁸ Ďalej sú tu záznamy o pracovných aktivitách učiteľov cez prázdniny⁵⁹, o politických školeniach, každoročne sú tu údaje o odchode a príchode nových pedagógov, pomeroch v učiteľskom zbore, vzťahoch a konfliktoch, ale i ochoreniach. Mnoho záznamov sa týka života v obci (živelné pohromy, požiare, tragédie...), zavádzania technických novinek (napr. čiastočná elektrifikácia v r. 1945, rozhlas v roku 1951, stavba turbíny, osvetlenie obce...)⁶⁰, nových udalostí v štáte (voľby, menová reforma, sčítanie ľudu...), správ o športových podujatiach, branných cvičeniach, ale napr. aj o kurze pre negramotných, ktorý bol vedený na národnej aj strednej škole a na ktorý postupne „cigáni“ prestali chodiť, takže ho zrušili. Je tu aj viacero zápisov týkajúcich sa lekárskej starostlivosti, zdravotných prehliadok, očkovaní žiakov a pod., návštev školských inšpekcií či iných predstaviteľov rôznych orgánov v škole (zo školského úradu, z ONV, KNV...). Kuriózne pre súčasníka môže vyznievať typ akcií ako napr. „akcia PN (boj proti pohlavným nemociam)“, ktorá prebiehala v auguste 1951 a v záznamoch nie sú o nej bližšie údaje.

Viacere informácie by si vyžadovali detailnejšiu pozornosť v samostatných príspevkoch, pričom v rámci predkladaného materiálu, ako už bolo avizované v úvode, sme sa zamerali len na vybrané témy dotýkajúce sa života tejto školy. V prezentovanom materiáli sme sa snažili predostrieť obraz fungovania vidieckej školy s poukazaním na vybrané momenty zo života tejto inštitúcie v presne vymedzenom časovom období, kedy sa výraznou mierou podieľala na presadzovaní nových spoločensko-politických pomerov. Prostredníctvom učiteľov uvádzala do života (v rôznej miere, s rôznou účinnosťou a ohlasom) mnohé z nových myšlienok a prvkov vtedajšej štátnej ideológie. Príspevok prezentoval spôsoby prijímania, reagovania a vyrovnávania sa žiakov, ich rodinných príslušníkov

⁵⁸ V roku 1951 prebehol zber starého textilu, pričom škole sa podarilo vyzbierať 750 kg, v r. 1956 zber papiera – žiaci nazbierali 150 kg, za čo dostala škola od zberných surovín lósy.

⁵⁹ Na viacerých miestach je popisovaná aj ich činnosť počas školských prázdnin, aktivity, ktoré museli počas neprítomnosti žiakov v škole vykonávať, napr. rekonštrukcie školy, úpravy interiérov, ale i účasť niektorých z nich na celoštátnych podujatiach, ako napr. výstavbe Trate mládeže.

⁶⁰ Podľa údajov kroniky nemal od začiatku mikrofón, ale „do tých čias, kým začal plniť svoje riadne poslanie, obveseľoval obyvateľov aspoň hudbou, ktorú púšťali z gramofónových platní“.

a ostatných obyvateľov s novou situáciou. Vďaka niektorým špecifikám spôsobu života v tejto lokalite je predkladaný materiál ukážkou originálnej fúzie nástupu a presadzovania novej spoločensko-politickej situácie a sociálnej reality vyplývajúcej z miestnych pomerov.

Prípadné ďalšie bádanie v tejto oblasti by si vyžadovalo detailnú sústredenosť na písomné archívne materiály aj iných škôl, či už z obcí podobného charakteru, alebo, naopak, zo škôl z odlišného geografického a sociokultúrneho prostredia. Takto nasmerované štúdium by mohlo poukázať na zhodné, všeobecne sa vyskytujúce javy, na druhej strane na osobitosti vyplývajúce z rôznorodých prostredí, v ktorých školy fungovali.